

Damhert

Dama dama

Damherten tonen veel kleurvariatie, van bijna wit tot bijna zwart. Bruine dieren zijn vaak licht gespikkeld. Ze zijn kleiner dan een edelhert en groter dan een ree en hebben de langste staart. Volwassen mannetjes worden soms wel 100 kg, voor de vrouwtjes is dat wat minder. De takken van het gewei vormen bij een volwassen bok een brede beenplaat (blad- of schoffelgewei). Het gewei wordt in mei afgeworpen. De bronst valt in oktober-december. Verscheidene mannetjes trekken dan veelal naar een hoofdbronstplaats. In mei-juni worden een, soms twee kalfjes geboren.

Leefomgeving

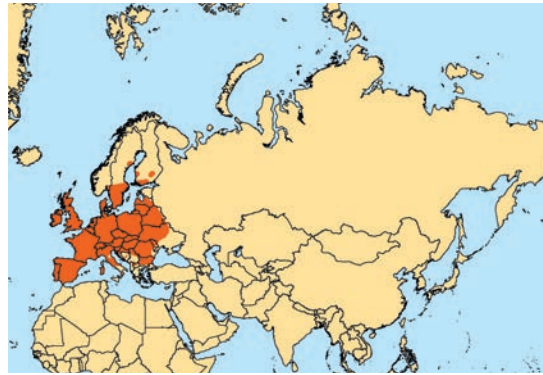
Damherten houden zich bij voorkeur op in loofbos en gemengd bos afgewisseld door open gebieden met kruidenvegetaties. Het duin blijkt in Nederland een uitermate geschikt biotoop te zijn.

Voedsel

Wat betreft voedselkeuze lijkt het damhert meer op edelhert dan op ree, met onder andere jonge loofboompjes en scheuten van bomen in het dieet, maar hij eet meer grasachtigen, waaronder het veel ingezaaide Engels raaigras. Ook in natuurgebieden zoeken damherten een belangrijk deel van het voedsel op aangrenzende weilanden en akkers (GROOT BRUINDERINK ET AL. 2000B).

Areaal

De enige overgebleven oorspronkelijke populatie bevindt zich in het Termessos Nationaal Park bij Antalya, Zuid-Turkije (te klein voor weergave op de areaalkaart). De enkele gebiedjes in het zuidwesten van Iran waar het Perzische damhert *D. dama mesopotamica* voorkomt zijn eveneens niet aangegeven. Deze ondersoort wordt tegen-

woordig ook vaak als aparte soort beschouwd (zie bv. www.iucnredlist.org). Het damhert is geïntroduceerd in vrijwel alle landen van Europa, maar ontbreekt ten noorden van 60°NB, en in IJsland.

Voorkomen in Nederland

Prehistorie

Tijdens de laatste ijstijd overleefde het damhert in Turkije, het Midden-Oosten en wellicht ook in het zuidoosten van Europa. Door de Feniciërs en de Romeinen werden damherten naar het Europese Middellandse Zeegebied gebracht, en in de Middeleeuwen brachten edelen en kloosterlingen de herten verder naar het noorden, waar ze de dieren in omheiningen hielden. De Noormannen brachten het damhert waarschijnlijk in de elfde eeuw naar Engeland (HEIDEMANN 1986). Er zijn geen aanwijzingen voor prehistorisch voorkomen in ons land. De enige vondst betreft een wellicht ingevoerd bewerkt middenvoetsbeentje in een Romeinse legerplaats uit circa 45 na Christus bij Valkenburg (ZH) (PRUMMEL 1977).

Historische gegevens tot 1946

De vroegste vermelding van het voorkomen van damherten in Nederland betreft 'deinen' (oud-Nederlands

◀ Damhert.
Foto: Pim Leijen.
Fallow deer.

voor damhert) in het Haagse Bosch in 1516 (LITJENS & PELZERS 1988), die daar waarschijnlijk al aan het einde van de vijftiende eeuw aanwezig waren. Uit de zestiende eeuw zijn vondsten van beenderen bekend en vanaf de zeventiende eeuw werden damherten ook in omrasterde gebieden elders in ons land gehouden. In de tweede helft van de negentiende eeuw leefden er damherten binnen rasters bij Soestdijk (UT) en bij Het Loo (GE), terwijl aan het einde van de negentiende eeuw ontsnapte of losgelaten dieren voorkwamen in de bossen tussen Baarn en Lage Vuursche (UT) en Hilversum (NH) en bij Kroondomein Het Loo (LITJENS 1992). In de eerste helft van de twintigste eeuw was er op de Veluwe een aantal gesloten wildbanen met damherten: Deelerwoud, Elspeter Struiken/Elspeter Bos, Noorderheide en Kroondomein Het Loo.

Periode 1946-1970

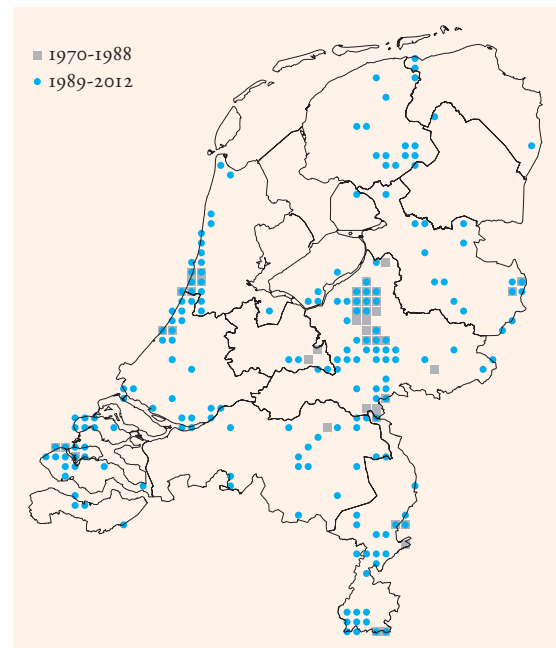
Na de Tweede Wereldoorlog werden in Gelderland damherten losgelaten in de toen nog omheinde landgoederen De Valouwe tussen Ede en Wekerom en Het Greveld bij Gortel. Op Walcheren in Zeeland leven sinds de inundatie damherten bij Oostkapelle (LITJENS & PELZERS 1988).

Periode 1970-1988

In deze periode namen de waarnemingen van damherten geleidelijk in aantal toe. Toch bleef de soort buiten de kernleefgebieden (zie onder) zeldzaam. De meeste waarnemingen betroffen ontsnapte exemplaren en de overheid stond op het standpunt dat deze moesten worden afgeschoten. In deze periode werd in Kroondomein Het Loo nieuw beleid ingezet met betrekking tot het damhert: de soort is ongewenst en wordt door middel van afschot uit het gebied verwijderd.

Periode 1989-2012

Door het uitzetten van damherten komen er nu vrijlevende populaties voor in alle duingebieden van het vasteland

en het Deltagebied (behalve de duinen in Zeeuws-Vlaanderen), in de Kollumerwaard in Groningen, het Horsterwold in Flevoland, Plantage Willem III in Utrecht en op de Veluwe. Kerngebieden zijn het Nationale Park Zuid-Kennemerland met circa 150 stuks, de Amsterdamse Waterleidingduinen met een populatie van circa 1200, de Manteling van Walcheren met circa 120 dieren, de Kop van Schouwen met circa 800 dieren en de Veluwe met ruim 750 exemplaren; in totaal ruim 3000 dieren. In het algemeen wordt getracht de populaties door middel van afschot op een constant voorjaarsaantal te houden. Desondanks groeit bijvoorbeeld de populatie in de Kop van Schouwen snel, met ongeveer 30% per jaar. De populaties in de Amsterdamse Waterleidingduinen en het Deelerwoud worden niet beheerd. Ook daar is sprake van een groeiende populatie en de aantallen zijn in beide gebieden inmiddels zo groot dat hun effect op de vegetatie goed zichtbaar is: in beide gebieden is sprake van toenemende vergrassing. Ook zien we een effect op de reeënstand: in het Deelerwoud neemt deze af en in de Amsterdamse Waterleidingduinen zijn reeën inmiddels verdwenen. Traditioneel worden de aantallen in het voorjaar bepaald door tellingen op een aansluitende ochtend, avond en ochtend. Zo'n telling levert een minimaal aantal exemplaren in een gebied op, want uit onderzoek bleek dat bij deze methode het werkelijke aantal wordt onderschat. De bovengenoemde aantallen moeten dus als indicatief worden gezien en zijn daarom afgerond (GROOT BRUINDERINK ET AL. 2013).

Naast de gevestigde populaties verschijnen er in deze periode op veel plaatsen in Nederland losse exemplaren. Als gevolg van decentralisatie zijn de provincies nu het bevoegd gezag waar het gaat om afschot van deze zwervers. Ofschoon er wat dit aangaat verschillen tussen provincies kunnen optreden, is er ook in deze periode nauwelijks sprake van het ontstaan van vrijlevende populaties. Ook is duidelijk dat het provinciaal beleid ten aanzien van damhert nog niet altijd is uitgekristalliseerd.

▼
Damherten.
Foto: Pim Leijen.
Fallow deer.

Veranderingen en oorzaken

Een van de oorzaken van de stijging van het aantal atlasblokken met waarnemingen van damherten is het beëindigen van het afschot in het Deelerwoud en de Amsterdamse Waterleidingduinen. Ook op de Kop van Schouwen duiken in toenemende mate damherten op buiten hun oorspronkelijke areaal in het natuurgebied. In de jaren 1980 waren er op de Veluwe vrijwel alleen damherten binnen omrasterde terreinen. Het toenmalige Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij wilde op advies van de Natuurbeschermingsraad in het begin van de jaren 1990 het damhert tot ongewenste exoot verklaren. Daar kwam echter zoveel protest tegen, onder andere van de Vereniging tot Behoud van het Veluws Hert, dat het ministerie het damhert in 1993 in de Nota Jacht en Wildbeheer tot inheemse soort verklaarde. Letterlijk wordt gesteld dat het in het geval van het damhert gaat om 'een niet-inheemse soort op de huidige wildlijst die reeds geruime tijd deel uitmaakt van de Nederlandse fauna en waarvan de verspreiding minder bezwaarlijk is'. Het damhert staat in dit rijtje naast konijn en fazant. Nog in datzelfde jaar opende Natuurmonumenten het damhertenraster in het Deelerwoud, waarbij ongeveer 40 exemplaren de vrijheid kregen. Vervolgens namen de aantallen sterk toe en verspreidden de dieren zich via het ecoduct Wildwissel Terlet tot op de Veluwezoom. In 2004 kwamen er ongeveer 100 damherten bij door de aansluiting van het particuliere landgoed Hoog Deelen met de vrije wildbaan. De in 2005 geopende corridor Deelerwoud-Varennna, achter Woeste Hoeve, maakte het mogelijk dat damherten uit het Deelerwoud naar de Midden-Veluwe konden lopen. De populatie op de Noord-Veluwe is ontstaan uit de ingerasterde populaties van Elspeter Bos en Elspeter Struiken, gemeente Nunspeet, en de aangrenzende Noorderheide, die weer voortkwamen uit de vroegere populatie van Kroondomein Het Loo. Door verlaging van het raster van de Noorderheide in 1993 kwamen deze damherten in de vrije wildbaan (THISSEN 2001). Op de Veluwe zullen naar verwachting voor het edelhert lokaal ook de voedselrijkere randgebieden, waaronder beekdalen en uiterwaarden, worden opengesteld. Waarschijnlijk gaat dit ook gebeuren in de Gelderse Poort, waar ook damherten voorkomen. De verwachting is dat het damhert hiervan zal profiteren.

Bedreigingen en bescherming

Een bedreiging voor het damhert in ons land vormt het dichte wegnen en de hoge toegestane maximumsnelheid van voertuigen. Damherten vluchten namelijk lang niet altijd weg voor aanstormend verkeer, zoals edelhert, wild zwijn en ree, maar wachten af (GROOT BRUINDERINK & HAZEBROEK 1996, MINDERHOUD 2009). Dit type bedreiging speelt op individueel niveau en kan een aanslag betekenen op dierenwelzijn (en op de verkeersveiligheid). Op populatieniveau geldt een ander verhaal. In de sinds 2002 van kracht zijnde Flora- en faunawet wordt het damhert geschaard onder de beschermde inheemse fauna. De soort mag niet worden bejaagd, maar er is wel schadebestrijding en populatiebeheer van toepassing. Een pijler onder het populatiebeheer vormt de hierboven aangestipte verkeersveiligheid. Een pijler onder schadebestrijding vormt de schade die damherten kunnen toebrengen in het bijzonder aan boomkwekerijen en boomgaarden (GROOT BRUINDERINK ET AL. 2000B). De combinatie van de risico's voor het verkeer en landbouwschade is de oorzaak dat provincies een uitbreiding van het areaal van damhert c.q. het ontstaan van nieuwe populaties over het algemeen niet tolereren. Pas in 2014 lijkt er in sommige gebieden sprake te zijn van een kentering en komt er in beperkte mate meer ruimte voor wilde hoefdieren. Omdat de damhertenpopulatie in ons land niet bedreigd is, zijn er geen beschermende maatregelen nodig.

Geert W.T.A. Groot Bruinderink

SUMMARY

Fallow deer *Dama dama*

Although Turkey is now the only country to which it is indigenous, fallow deer have been introduced into large parts of Europe. Fallow deer that either escaped or were released have formed populations across the Netherlands. Their core distribution areas are the coastal dunes and the Veluwe. Fallow deer prefer deciduous and mixed forest in combination with open, herb-rich areas. In the Netherlands, this makes the coastal dunes an ideal habitat for the species. Over the most recent period covered by this atlas, fallow deer population numbers have increased, even in areas where annual culling takes place.